

puntkomma
maandag

Vernietigde beschaving

pagina 4

beeld AFP

2 Met de sloop van KLM's MD-11 wordt een tijdperk afgesloten.

11 Journaliste Eva de Valk ontrafelt de mythen van Silicon Valley.

Expositie over Lodewijk Napoleon in Zwolle

In 1806 werd Lodewijk Napoleon koning van Nederland. De Franse keizer Napoleon wilde met de benoeming van zijn broer zijn greep op de Lage Landen, die bij Frankrijk waren ingelijfd, versterken.

In Stedelijk Museum Zwolle is tot en met 4 januari de tentoonstelling "Lodewijk Napoleon. Eerste koning van Nederland" te zien. Lodewijk Napoleon heeft onder meer op Paleis Het Loo in Apeldoorn gewoond. Enkele prachtige objecten die hij daar achterliet zijn nu in Zwolle te zien. De tentoonstelling gaat onder meer in op de betrokkenheid van de koning bij de burgers van Holland tijdens rampen.

Drie opeenvolgende staatsgrepen waren er aan de

benoeming van Lodewijk Napoleon voorafgegaan. De eerste was in januari 1798, toen de Bataafse Republiek door radicale patriotten, met behulp van Franse troepen, tot eenheidsstaat werd uitgeroepen. In juni van datzelfde jaar namen gematigde patriotten de macht over. In september 1801 deed zich een nieuwe machtswisseling voor. Het zogenaamde Staatsbewind werd met steun van de Franse regering geïnstalleerd, met raadpensionaris Rutger Jan Schimmelpenninck als leider. Maar keizer Napoleon vond dat het bewind onvoldoende rekening hield met de Franse belangen en benoemde zijn broer tot koning van Holland.

Portret van Lodewijk Napoleon, in 1809 gemaakt door Charles Howard Hodges. beeld Collectie Rijksmuseum

Na zware beschietingen vorig jaar stortte de beroemde minaret van de Omajjadenmoskee in Aleppo in. De minaret, die dateerde uit de achtste eeuw, was een van de oudste ter wereld. Wie verantwoordelijk was voor de puinhoop viel niet te achterhalen. beeld AMC

De geschonden wieg van de beschaving

tekst René Zeeman

Het oorlogsgeweld in Syrië treft niet alleen miljoenen mensen. Door de strijd wordt ook historisch erfgoed vernietigd.

Het is amper voor te stellen, maar Syrië wordt –met Irak– als de wieg van de beschaving omschreven. De Grieken en de Romeinen lieten er hun sporen na. Christenen bouwden aan het begin van onze jaartelling hier hun kerken.

De meeste landen zijn al blij als één of twee plaatsen het predicaat "werelderfgoed" van de Verenigde

Naties hebben ontvangen. Syrië telt er niet minder dan zes. De VN in een verklaring: „Als de geboorteplaats van het eerste alfabet en de vroegste dagen van het christendom en de islam, is de invloed van Syrië op de moderne samenleving nauwelijks te overschatten.”

Na drie jaar burgeroorlog zijn niet minder dan vijf van de zes werelderfgoedplaatsen in mindere of meerdere mate beschadigd. Aleppo met zijn citadel uit de tiende eeuw is er het slechtst aan toe. Het is een van de oudste steden ter wereld die voortdurend is bewoond. Al meer dan twee jaar voeren rebellen en regeringssoldaten strijd in en om de historische stad. Na zware beschietingen vorig jaar stortte de beroemde minaret

van de Omajjadenmoskee in Aleppo in. De minaret, die dateerde uit de achtste eeuw, was een van de oudste ter wereld. Wie verantwoordelijk was voor de puinhoop viel niet te achterhalen. Mogelijk blies de terreurgroep al-Nusra de minaret op. Het kan ook zijn dat een tank van het regeringsleger de toren plat reed.

Het symbool van de kruistochten, het grote kasteel Crac des Chevaliers, kreeg verschillende luchtaanvallen te verduren, met als gevolg dat de zuidmuur op instorten staat. De Romeinse ruïnes van Apamea en Palmyra zijn beschoten. Opgravingen in Dura-Europos zijn door gewapende bendes compleet geplunderd. Kerken en kloosters zijn beschadigd en leeggeroofd.

De VN-cultuurorganisatie Unesco hekelt regelmatig de vernielingen van oudheidkundige schatten in Syrië. Er wordt dan gesproken over „een catastrofale vernietiging van cultureel erfgoed.” Maar het haalt allemaal niets uit.

„Met wie moet de Unesco onderhandelen?” vraagt René Teijgeler zich af. Hij is de secretaris van Heritage for Peace, de vorig jaar opgerichte non-gouvernementele organisatie (ngo) die zich inzet voor het redden van cultureel erfgoed. „De Unesco mag alleen met vertegenwoordigers van landen praten. Dat betekent dat ze niet in gesprek kan gaan met de oppositie. Dus de Unesco bereikt niets.”

Heritage for Peace kan dat als ngo wel, aldus Teijgeler, die eerder als erfgoeddeskundige actief was

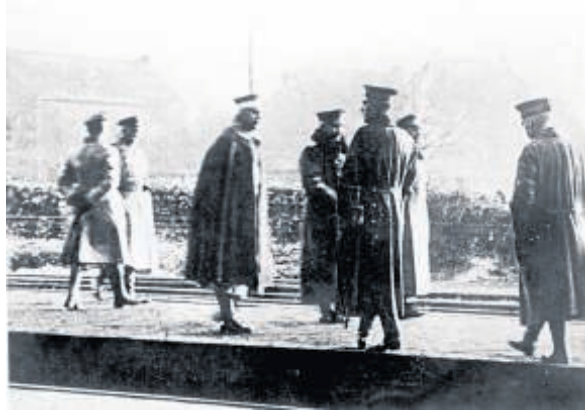
in onder meer Irak, Afghanistan en Haïti. De organisatie waarvan Teijgeler secretaris is, wil niet alleen kunstschaten redden, maar ook erfgoed inzetten als middel voor de opbouw van de vrede.

„Cultureel erfgoed is onmisbaar voor elke vorm van collectieve identiteit. Die moet na de oorlog weer worden opgebouwd.”

Teijgeler is de eerste om toe te geven dat zijn missie niet eenvoudig is. „Dit voorjaar hebben we erfgoedexperts van de twee belangrijkste strijdende partijen rond de tafel gekregen. Daar zijn we trots op, want dan zitten er vertegenwoordigers van Damascus en Gaziantep, de Turkse stad waar de meeste oppositiegroepen zitten, tegenover elkaar.”

De bijeenkomst was in het

Wilhelm II neemt op 10 november 1918 afscheid van zijn gevolg op station Eijsden aan de Nederlands-Belgische grens. beeld Wikimedia

10 november 1918: keizer Wilhelm II krijgt asiel

Op 10 november 1918 wordt de Duitse keizer Wilhelm II als vluchteling tot Nederland toegelaten. In de zomer van dat jaar had de Eerste Wereldoorlog voor Duitsland een beslissende keer genomen. Het leger zag het niet meer zitten en keerde zich tegen de keizer. Tijdens de Novemberrevolutie werd Wilhelm afgezet en met zijn echtgenote zocht hij asiel in Nederland. Voordat hij in 1920 Huis Doorn kocht, verbleef hij enige tijd op Kasteel Amerongen. Duitsland werd na de revolutie een republiek en op 11 november werd een wapenstilstand overeengekomen. In 1919 volgde het Verdrag van Versailles.

kerkhistorie ;-)

Heldere stem maar geen zuiver geluid

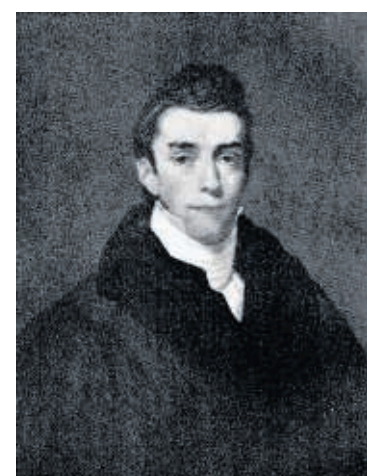
tekst dr. ir. J. van der Graaf
beeld RD

Halverwege de negentiende eeuw doceerde aan de Groninger universiteit prof. P. van Limburg Brouwer geschiedenis van de Griekse en Romeinse oudheid. Het was in de tijd dat daar de Groninger School theologisch spraakmakend werd, de moderne stroming waarin de rede boven de openbaring werd gesteld. Van Limburg Brouwer was ook die richting toegedaan. En toen "de zeven Haagse heren" (Groen van Prinsterer en anderen) zich krachtig tegen de moderne stroming keerden, schreef hij een brochure onder de titel "De synode en de zeven wijzen. Een gesprek tussen twee jezuïeten".

Maar als 'tijdverdrijf' schreef hij ook een roman, onder de titel "Het leesgezelschap van Diepenbeek", waarin hij de strijd tussen orthodoxen en modernen literair vertolkte. Honderd jaar later (in 1939) werd het boek opnieuw uitgegeven door de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden. In een uitvoerige inleiding, waarin de sympathie ligt bij de Haagse heren, wordt nochtans gezegd dat in deze roman „de liefhebber der letteren” vreugde kan beleven „aan den kostelijken humor van zo menig toneeltje in dezen roman.” De tijd van het Reveil en de Groningse School komt erin tot leven.

De auteur lokaliseert het godsdienstig geding in het (gefingeerde) Gelderse dorpje Diepenbeek. De mensen deden daar alles zoals hun vaders gedaan hadden, net als de grootvaders, en de kleinzonen zouden het ook nog zo doen. Maar „in beschaving, kunde en geleerdheid” sprong er een persoon uit, de zoon van de burgemeester. Die studeerde namelijk in Utrecht theologie. Hij bracht niet alleen uit de stad sigaren mee, waarvan de bewoners het bestaan niet vermoedden, maar hij richtte ook in Diepenbeek een leesgezelschap op. Rechtzinnig als hij was, ging hij ook inzake de kerkstrijd een rol spelen.

De gemeente was een halve eeuw gediend door ds. Petrus Hamer, een man met een taaie gezondheid, „die hem belette te sterven” en met een zo zwakke stem dat geen andere gemeente hem wilde hebben. Maar „zijne leer was zuiver als glas (...), rein Dordts.” Hij bestreed socinianen, „halve en kwart Pelagianen” en arminianen. Maar Hamer overleed en er moest beroepen worden. Bij de kerkenraad lag de waakzaamheid ten aanzien van een nieuwe leraar echter niet bij de leer. Men dacht dat iedere predikant wel zou preken als Hamer, want hoe zouden zij anders dominee hebben kunnen worden? De kerkenraad was vooral gespitst op het stemvolume. Onder het preken van elke eventueel te beroepen proponent gingen enkele kerkenraadsleden de kerk uit, lieten de deur open en begaven zich naar het naastgelegen kerkhof. Ze gingen zover als zij de woorden van de voorganger nog konden verstaan. Daar zetten zij dan een stokje in de grond met de naam van de voorganger erop. Zo kwam er in Diepenbeek een jonge dominee met een heldere stem. Maar hij was wel modern. Na

Prof. P. van Limburg Brouwer.

tweeënhalf jaar overleed hij aan een kwaadaardige ziekte. Een ouderling, die de hoed en de rand van de rechte leer kende, liet daarop weten dat hij de man een langer leven had gegund, maar: „Nu moeten wij wat beter uit onze ogen kijken.” Een stemtest is niet voldoende. Ook vandaag niet.

Satellietopnames

Het stenen erfgoed in Syrië is tijdens de burgeroorlog door beschietingen of bombardementen beschadigd. Enkele maanden geleden verspreide satellietopnames maken de omvang van de schade duidelijk. Eens behoorden de werelderfgoederen tot de meest geliefde reisdoelen in Syrië. Vakantiegangers komen allang niet meer. De historische overblijfselen zijn er binnenkort zo goed als zeker ook niet meer. Musea zijn veelal geplunderd. In sommige gevallen zijn de kunstvoorwerpen of oude geschriften verstoep. René Teijgeler: „Als mensen in Syrië iets voor kunstschatten willen doen, zeg ik altijd: „Stop ze in een plastic zak en begraaf ze. Vertel die plek tegen drie mensen. Tegen iemand in je directe omgeving van wie je weet dat hij het niet verder vertelt, tegen een vertrouwenspersoon op grotere afstand en ten derde tegen iemand in het buitenland.” Dat de artikelen zijn verstoep wil dus absoluut niet zeggen dat ze zijn veiliggesteld, maar het is in ieder geval iets.”

geheim. Teijgeler: „Als de camera's erop gericht zijn, wil iedereen politiek scoren en vooral geen gezichtsverlies lijden. Vooraf hadden we bovendien bepaald dat er niet over politiek gesproken zou worden. Toen een Syriër uit Europa dat toch deed heb ik hem tot de orde geroepen, want daar was de bijeenkomst niet voor bedoeld. Zo kom je ook niet verder. De

„Erfgoed moet je beschermen, maar niet ten koste van mensenlevens”

bescherming van erfgoed tijdens een conflict willen wij gebruiken als start van de vredesopbouw en dan moet je niet met politiek beginnen, want dan bereik je niets.

De partijen moeten met elkaar in gesprek gaan, zodat er vertrouwen ontstaat.”

Met IS hebt u geen contact?

„Nee. Er is ons overigens weleens gevraagd of we met dat soort mensen willen spreken. Dat betrof toen al-Nusra, een organisatie die aan al-Qaida is gelieerd. Als je daaraan begint moet je heel goed weten wat je doet.”

Wordt er door alle partijen geplunderd en gesmokkeld?

„Ja, door alle partijen. Het gebeurt door het leger van Assad, al kun je beter spreken van legereenheden van Assad. Zij hebben weinig oog voor de rijkdom van hun land. Is de oppositie dan beter? Nee, er is een generaal van de oppositie die een groot depot met kunstschatten heeft verzameld. Die zegt onomwonden: „Hier koop ik mijn wapens mee.” De handel in antiek is voor hem een belangrijk middel om aan geld te komen voor de aankoop van wapens. Van IS is bekend dat hij belasting heft op de antiekhandel. Wat niet past in hun ideeën vernietigen of verkopen ze.”

Volgens Teijgeler gaat het antiek via Libanon naar de golfstaten. „Vandaar vinden ze hun weg naar Brussel, Londen, New York of Tokio.”

Heeft het predicaat werelderfgoed dan wel effect?

„Nee, waardevolle spullen worden gewoon verkwanseld. Tegelijk moet je nuchter blijven. Er zijn vluchtelingen die een veilig heenkomen hebben gezocht in vroegchristelijke dorpen in het noorden van Syrië. In Syrië zijn 6 miljoen mensen in het land op drift geraakt. Moet je dan tegen die mensen zeggen dat ze daar niet mogen schuilen, omdat het erfgoed is? Eerst komen de mensen en pas daarna de spullen. Al is dat voor een heleboel liefhebbers van erfgoed moeilijk te bevatten.”

Voor hen komt het erfgoed op de eerste plaats?

„Ja, voor hen komt bijvoorbeeld de "Nachtwacht" voorop. Die moet je redden ten koste van mensenlevens. Zover gaan wij dus niet. Erfgoed moet je proberen te beschermen, maar dus niet ten koste van mensenlevens.”